

מעללי משרתות

קאנטו ראשון: תוכן העלילה ועשרה בתים ראשונים

מנפוליטנית: אסף בנרף

ג'וליו צ'זרה קורטזה (Giulio Cesare Cortese) נחשב לאבי הספרות בשפה הנפוליטנית ולאחד המשוררים החשובים בנפוליטנית בתקופת הבארוק. קורטזה נולד בנאפולי בשנת 1575 לערך. אין ודאות מלאה באשר לתאריכי חייו, אך ידוע כי סיים את לימודי המשפטים ב־1597 וניסה את דרכו כאיש חצר בספרד ובטוסקנה, שם היה לבן טיפוחיו של פרדיננדו הראשון לבית מדיצ'י ואף נרשם ל"אקדמיה דלה קרוסקה" (האקדמיה לחקר השפה האיטלקית). בפירנצה חווה דחייה משפילה מצדה של אשת חצר שלעגה לו (ייתכן שבשל קומתו הנמוכה) ולחיזוריו. לאחר פרשייה זו שב לנאפולי וחיבר את הפואמה "מעללי משרתות" (בלשון המקור: "La Vaiasseide"). יצירתו בשפה הנפוליטנית כוללת שירים, פואמות, אגדה אחת ("הוורד") ורומן. הוא מת ככל הנראה בשנת 1640. הפואמה "מעללי משרתות" נכתבה בתחילת המאה ה־17, ושמה בשפת המקור לקוח מהמילה הנפוליטנית vaiassa, כלומר "משרתת". זוהי פואמה הרואית־קומית הכתובה בחמישה קאנטי במבנה של אוטאבה רימה. כבר בבית הראשון מסביר המשורר מדוע בחר לכתוב אותה בנפוליטנית: "אך מזמורי לא בטוסקנית ייכתב, / כך כל בן נאפולי יבין השיר היטב". הפואמה מספרת את נפתולי אהבותיהן של שלוש משרתות צעירות: רֶנְצָה, פֶרְצִיזָה וקֶרְמוֹזִינָה, שאדוניהן מונעים מהן להינשא לבחירי ליבן. היא מסתיימת, כמובן, בסוף טוב עם נישואיהם של שלושת הזוגות. לבד מן העלילה כשלעצמה, מעניין לעקוב אחר התיאור הריאליסטי של החברה הנפוליטנית בראשית המאה ה־17. הפואמה משלבת נוסחאות מוכרות של שירה אפית (כגון הכרזת מעשה השירה בגוף ראשון ופנייה למוזות) עם נושאים ארציים ויומיומיים, ושפתה נעה על הקשת הרחבה שבין הנמלץ לולגרי. התרגום נעשה על פי מהדורת 1967 בעריכת אנריקו מאלאטו, והוא ככל הידוע לי התרגום העברי הראשון ליצירה זו.

א"ב

תוכן העלילה:

הגברת צ'קה משתלחת באדוֹנה
שֶׁל רִנְצָה, שֶׁלֵּהנִשְׂא בַעֲדָה מוֹנֵעַ,
אֶךְ לְבִסּוּף הוּא מִתְרַצֵּה וּמְחַתֵּנָה,
וְזוּג נִשׁוּי אֶל הַמָּטָה חֵישׁ מִשְׁתַּנֵּעַ.
רֵאשִׁית מִשְׁתָּה הִיָּה, וּלְבִסּוּף נִתְנָה
עֲדַת חוֹתְנוֹת עֲצוֹת לְרִנְצָה מִלְפָּנֶיהָ
אִיךָ יֵשׁ לְנִהֵג; פְּתָאם, נִסְעֵר וּפִיו פֶּעוּר,
הַגִּיעַ צוֹקוּלָה*, וְכֵן: תַּם הַשְּׁעוּר.

אֲשִׁירָה שִׁיר לִיפִי וְלִמְעֻלוֹת
שֶׁל הַמְּשֻׁרְתוֹת הַפּוֹעֵלוֹת בְּזוֹ הַקָּרָת;
חֲנִיּוֹת הֵן, שׁוֹבְכוֹת לֵב וְקָלִילוֹת
יּוֹתֵר מִכָּל, כְּשֶׁאֵהָבָה בְּהֵן נִכְרָת.
וְעוֹד דְּבָרִים יְפִים אוֹסִיפָה לְגֵלוֹת
עַל תַּחְבּוּלוֹת רְעִיָּה, עַל תַּכְסִּסֵי עֲקָרָת –
אֶךְ מְזֻמּוֹרֵי לֹא בְטוֹסְקִנִית יִכְתַּב,
כֶּךְ כָּל בֶּן נֶאֱפוּלִי יִבִּין הַשִּׁיר הַיֵּטֵב.
קִצַּת אַרְךָ רוּחַ נָא אֲזִרֵי לְזִמְן מַגְבֵּל,
הוּ מוֹזוּתִי, אִם כֹּה אֲדַחֵק וְאֲדַרְבְּנָה;
אָחוֹת יָפָה, מוֹטֵב נִהַג הַיֵּטֵב לְבַל
יֵאמְרוּ "בוֹשָׁה!" וְעוֹד כֹּהֵנָה וְכֹהֵנָה.
הָרִי כִּיּוֹם גְּרוּעָה שְׁתִּיקָה (כֶּךְ מְקַבֵּל),
אֶךְ מִצְרַעַת וּמִשְׁחִין וּמִמִּיגְרָנָה.
לִכֵּן בְּנֶאֱפוּלִי כִּכְּר אִין אִישׁ בְּנִמְצָא
שֶׁלֹּא יִכְתֹּם הַדָּף בְּדִיו שְׁבִנוּצָה.

אִם כֵּן אֵלֶּךָ, הוּ מוֹזָה, בְּמַפְעֵם אֲטִי:
שְׁמֵרֵי לִי זֶר קְלוּעַ מִפְּרָחֵי הַרְתָּם –
בְּמִי הַהֲלִיקוֹן חֲפָצֵי וּתְשׁוּקָתִי,
לוֹ אֲתַמְלֵא בָּהֶם כֶּף רִגְלִי וְעַד חֹטֵם.
אֲשִׁרֶיךָ, כִּי רוֹצוֹת פְּנִיךָ טוֹבֵתִי
וְלֵהֲכַנִּיסֵנִי לְפָרְנִסוֹס מִתְּאוֹת הֵן,
כִּי מַחֹת תוֹדָה רַבָּה לָךְ מִבְּטָחָה
בְּדַמוֹת נִתּוּר וְגַם עֲטוּשׁ וּנְפִיחָה.

שָׁנָה שְׁלֵמָה וְחֻמְשָׁה עֶשֶׂר יָמִים
הִשְׁחִיתָה רִנְצָה אֶת זְמַנָּה עִם מְנַקֵּי־לוֹ**,
אֶךְ לְאֲדוֹנָה הַקְּלִבְרִזִי*** טְעָמִים
שְׁבַע־טָיִם סָרַב כִּי זוֹ אִשָּׁה תִּהְיֶה לוֹ.
שְׁמָעָה זֹאת צ'קָה, הִיא אִמָּה מְעוֹלָמִים,
אָמְרָה לוֹ: "אִם לֹא תִשְׁנֶה דְרָכֶיךָ אֵלַי,
מִבֵּית זֶה רִנְצָה לְעַד תִּדְוֵר רִגְלָהּ
וּבְאַחַר אוֹתָהּ אֲשִׁימָה וְאֶכְלָא.

בְּבֵית זֶה כָּלָה בּוֹדְדָת, גְּלָמוּדָה,
בַּת י' שָׁנִים אוֹתָהּ לְשִׁרוּתָךְ הַצְּבָת;
כְּמוֹ פְּשׁוּשׁ סְגוּר בְּכָלוֹב זְעִיר-מְדָה,
כָּעֵת לְכָל הַמְּשֻׁרְתוֹת נְדָמִית הִיא סִבְתָּא:
בַּת אַרְבָּעִים כָּעֵת בְּתִי הָאֲבוּדָה,
וְשִׁמְלָתָה – אוֹתָהּ שְׁמָלָה שְׂאֵז הַקְּצִבָּת!"
מוֹזָה, זְכָרִי אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אָמְרָה,
כִּי חָמַר זֶה טְמוּנָה בּוֹ סִכְנָה מְרָה!

* בעל מסבאה מפורסמת בנאפולי של תחילת המאה ה-17.
** שם חיבה למינקו.
*** בן חבל קלבריה.

אך לסכום, נתן לומר זאת לפחות:
 שאדונה ראה הברית כמאשרת
 וזהוהים נתן לרנצה כמנחות;
 ואז שלחו לקרא למינקו אשר את
 ימיו בלה במזיגת כוס ללקוחות
 מסבאת צוקולה; וביד לא מתפשרת
 הובא הביטה – והזוג נח על זרים
 כמו הצועד אל הגרדום עם נזירים!*

הכל אמרו "מזל טוב ובשעה טובה,
 ישמור האל תמיד את בני הזוג ביחד!"
 ושם מרת לוצ'יה גם אתם ישבה,
 מדות רבות לה, אשת חיל משפחה,
 "בתי", בלאט על און רנצה דבבה,
 "אתן לך סרט צבעוני אתה לקחת,
 הוא טוב, חלילה, נגד כל עין הרע,
 הן מי ידע, הוי ילדתי, בוא הצרה?"

אל השלחן, שנערך מבעוד מועד,
 הם התישבו, משחצו סף הדלתים.
 בשל האכל וילעס כל פי סועד,
 ועל מנת לחלק כבוד לזוג בינתיים,
 החנוני, שכנם, זמר בקול רועד,
 את זה השיר, אשר חבר אחת ושתיים
 בחבל מרקה משורר ושמו חידה –
 איזה פטררקה, אולי דנטה, מי ידע:

"זוג משמים, מן ונפת, זוג יונים**,
 לואי תזכו כלכם במנעמים כאלו,
 בני חמד, יפייכם עולה עשרות מונים
 על בני אלים שב'מרקאטו'*** יתגלגלו,
 ולשניכם לקשר כתרים, זרי דפנים,
 עולם כלו זכרה, יוקיר ויתפעל הוא;
 ומקצה הדו ועד ארץ כוש יושר:
 הידד, האח! יחי הזוג המאשר!"

משהושר השיר עד תם ויגמר
 ולקהל גרם לרטט וגם לדמע,
 מיאקובונה המשרתות בקשו "זמר
 את כל שבחנו, שנוכל אותו לגמע",
 ויאקובונה לגרם נחת התימר
 וכה אמר: "און הטו, שמעו שמוע,
 כי כאן אואילה לתאר ולדמות,
 כמה נאוות אתן וכמה משלמות!"

* הזוג היה מעודד יותר, כמו המובל לגרדום בחברתם של נזירי ה-"Congregazione dei Bianchi", שתפקידם היה לנחם ולעודד את הנידונים למוות.

** השיר כתוב בסגנון נמלץ ביותר ומחקה באופן פארודי את השירה המקומית שנכתבה בסגנון הטוסקני.

*** רובע "מרקאטו" בנאפולי.